

RECENZJE I OMÓWIENIA

Prekaryjna praca kwestią społeczną?, praca zbiorowa, red. [o.] Jan Mazur OSPPE, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie. Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2018, 106 stron (ISBN 978-83-7438-659-3)

Po ponad 100 latach od *Rerum novarum* wiele zmieniło się na lepsze, a ludzie pracy mają większy wpływ na ustalanie warunków zatrudnienia i odrywają znaczną rolę w życiu społecznym i politycznym, wciąż jeszcze istnieją różnorodne problemy w środowiskach pracy zawodowej, wciąż istnieją przyczyny napięć i konfliktów (niekiedy bardzo poważnych), istnieją grupy osób żyjących z różnych przyczyn na marginesie życia społecznego, przede wszystkim z powodu bezrobocia i niepełnego zatrudnienia. Praca człowieka z jednej strony uwypukla jego niezależność, z drugiej zaś wymaga współdziałania z innymi. Relacje powstające w toku pracy mogą być wyrazem opozycji i konkurencji (czasem wyzysku) lub współpracy i przynależności do jednej, solidarnej wspólnoty. Kościół katolicki wskazywał w swoim nauczaniu na uniwersalne zasady, wspierające pracującego człowieka i jego prawa.

Praca ludzka stanowi „najistotniejszy klucz” do całej kwestii społecznej, warunkuje nie tylko rozwój ekonomiczny, ale także i kulturalny oraz moralny osób, rodzin i całego społeczeństwa. Jeżeli nawet posiada ona charakter uniwersalny, to przebiega w sposób konkretny w każdym człowieku, który jest jej podmiotem i sprawcą. W najszerszym znaczeniu praca obejmuje wszelką działalność człowieka, we wszystkich przejawach aktywności o charakterze materialnym i duchowym.

Globalny kryzys gospodarczy, ogólnoswiatowe tendencje liberalizacji gospodarki i związane z tym wykluczenia społeczne, osłabiona przez globalizację zdolność państw narodowych do realizowania skutecznej polityki gospodarczej, bezrobocie i związane z nim migracje zarobkowe oraz napięcia powstające w relacjach zatrudnienia, to tylko niektóre z czynników potwierdzających zasadność

podejmowania studiów nad gospodarką, humanistycznym wymiarem organizacji pracy i zatrudnienia, godnością pracy i obowiązkami związanymi z posiadaniem własności. Problematyka pracy, własności, zatrudnienia, przedsiębiorczości, zasad funkcjonowania przedsiębiorstwa, ustrojów społeczno-prawnych były zawsze w centrum zainteresowania nauk społecznych, które analizują kluczowe instytucje i fenomeny życia społecznego w perspektywie ich celów.

Dawna „kwestia proletariacka” czy „kwestia robotnicza” przekształciła się w XX i XXI wieku w „kwestię społeczną” przybierającą różne kształty i oblicza. Obejmuje ona bezrobotnych, ludzi zmarginalizowanych, odrzuconych, ludzi „śmieci”, bezdomnych, ludzi „odpady”, a także tych, od niedawna nazywanych prekariatem lub wykonujących pracę prekaryjną. Ta ostatnia kategoria obejmuje osoby, które podejmują pracę zarobkową o niskiej jakości, pozbawionych perspektyw awansu, wykonujących pracę nacechowaną niepewnością, tymczasowością, niską płacą, brakiem stabilnej umowy o pracę.

Niezależnie od tego, czy prekariat tworzy już odrębną kategorię socjologiczną czy ekonomiczną, to bez wątplenia są ludzie – i być może – ich przybywa we współczesnym świecie, którzy wykonują pracę określaną coraz częściej jako pracę prekaryjną. Narastają problemy ludzi wykonujących ten rodzaj pracy, naczaczonej niepewnością i wyobcowaniem, których charakteryzuje permanentny brak stabilności finansowej, co przekłada się na brak bezpieczeństwa materialnego i wywołującego niepewność egzystencjalną. W konsekwencji ludzie ci nie są w stanie planować życia osobistego i rodzinnego w dłuższej perspektywie.

Prekariat jako nowa kategoria pracowników jest po prostu rzeczywistością społeczną naszych czasów. Nowość tej problematyki potwierdza – przynajmniej pośrednio – fakt, że pojęcie „prekariat” nie pojawia się ani w „Kompendium nauki społecznej Kościoła” (Wydawnictwo JEDNOŚĆ, Kielce 2005), ani w „Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego” (Wydawnictwo JEDNOŚĆ, Kielce 2005), ani w książce abpa Reinharda Marxa pt. „Kapitał. Mowa w obronie człowieka” (Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2009).

W literaturze socjologicznej i ekonomicznej w naszym kraju nie brakuje już opracowań dotyczących prekariatu, są wydawane książki autorów zagranicznych, ale brakuje opracowań z punktu widzenia katolickiej nauki społecznej. W toczącej się w nauce i w publicystyce dyskusji nie może zabraknąć głosu Kościoła katolickiego, który w swojej nauce społecznej od wielu lat podejmuje zagadnienie pracy ludzkiej przede wszystkim z etycznego punktu widzenia i upowszechnia etykę „nie jakakolwiek”, ale „etykę przyjazną osobie ludzkiej”, pod kątem dobra człowieka i jego godności. Opiniowana książka, pod redakcją wybitnego znawcy katolickiej nauki społecznej i polityki społecznej Ojca Profesora Jana Mazura OSPPE, kierownika Katedry Polityki Społecznej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, ten głos Kościoła wprowadza do dyskursu na temat prekariatu.

Pracy prekaryjnej, która bez wątplenia staje się jedną z „twarzy” współczesnej kwestii społecznej, poświęcone jest studium interdyscyplinarne dziewięciu

autorów podejmujących ważne tematy teoretyczne i praktyczne: „Prekariat – nowa kategoria pracowników” (Jan Mazur); „Prekariat jako źródło nowych nierówności” (Julian Auleytner); „Problem prekaryjnej pracy – perspektywa polityki społecznej” (Katarzyna Zamorska); „Problem pracy prekaryjnej w spojrzeniu socjologicznym” (Dariusz Tułowiecki); „Zakres niskich wynagrodzeń w Polsce” (Paweł Ulman); „Praca socjalna w obliczu zjawiska prekariatu” (Bożena Majerek); „Etos i wartości pracy a sytuacja prekariatu” (Marek Rembierz); „Prekaryjna rzeczywistość w Polsce” (Mieczysław Guzewicz); „Miejsce katolickiej nauki społecznej w trosce o człowieka pracy” (Andrzej Zwoliński).

W studium interdyscyplinarnym może niezbyt obszernym, ale ważnym treściowo, zostały zamieszczone prace socjologów, polityków społecznych i znawców katolickiej nauki społecznej. Ta swoista „wielobarwność” opracowania jest bez wątpienia jego zaletą i zainteresuje z pewnością szersze grono czytelników. Powinno ono stać się lekturą obowiązkową tych, którzy zajmują się polityką społeczną, zarówno w jej wydaniu teoretycznym, jak i praktycznym. Recenzowane opracowanie „Prekaryjna praca kwestią społeczną?” – przynajmniej pośrednio – jest apelem, by w pracy poprzez którą materia doznaje uszlachetnienia, sam człowiek nie doznawał pomniejszenia swej godności.

Nadrzędnym celem każdej pracy jest sam człowiek. Dzięki niej powinien on udoskonalać swoją osobowość. Praca może jednak prowadzić także do deprecjacji człowieka, a nawet jego degradacji. Powinna być ona pojmowana jako aktywność, która nie niszczy człowieczeństwa osoby, ale je wspomaga, powinna być w służbie człowieka a nie odwrotnie. Człowieczeństwo jest afirmowane w różnych sytuacjach życiowych oraz w kontekstach społecznych. Godność pracy ludzkiej nie może być oderwana od godności człowieka, wynika ona z godności człowieka pracującego. Praca wymaga uznania jej wymiaru humanistyczno-personalistycznego, gdyż człowiek jest podmiotem pracy, jej wykonawcą i ostatecznym celem. To właśnie godność człowieka jest podstawą porządkującą i najogólniejszą wartością oraz normą ładu społecznego także tego związanego z pracą ludzką. Kościół chce ofiarować swoją wartość wiary, aby razem budować społeczeństwo szanujące godność wszystkich zwłaszcza najuboższych. Tego typu aspekty etyczne są szczególnie ważne w warunkach upowszechniania się pracy prekaryjnej.

ks. Janusz Mariański